

Tu'mel tza'n tb'inchanjtz jun aq'untl.

Noqx tu'n tpajo ch'i'n aq'untl nb'anti wu'ne, matxi' chin aq'unxiye kyuk'il xjal matxi' che' kub'xi' yaji'n. Ez matxi' tz'okxi' wojtzqi'ne junjuntl aq'untl tib'aj tza'n tklonjtz kyoklen xjal jaxja tnamil twitz tx'otx'. Tuj ab'q'i te 1980 nonine tuk'il Rugmark tej tel tiql jun aq'untl tib'aj tza'nnte mix che' oka ipeta k'wal aq'unal tuj jun b'inchab'il txo'wj. Ajo k'loj xjal Bachpan Bachao Andolan (BBA) ja tinqinkiye, junjo k'loj xjal b'u'yin kyib' kyuk'il txqantl, atz naq'unana tib'aj tu'n tkub' naj ajo kychq'onjtz k'wal tu'n kyaq'unan. Ajo ja'lin matxi' tz'oninxi kyi'j 65,000 k'wal chq'o'nqektaq tu'n kyaq'unan, matxi' che' ezt ti'n tjaq yajb'il extzan ma txi' kychitpu'n jun txokb'il tib'aj tu'n kyjaw kyiq'in xjal kyib' tu'ntzan kykub' b'ajqe k'wal ipanqe'k b'incha aq'untl kyuw.

Tuj txqan tnam te twitzile tx'otx' matxi' che' oninxi' ti'j lu', tza'nqejo Consumidores de Carpetas, La ropa Limpia ex La Pelota Sucia tu'ntzan tkub' b'aji yajb'il lu' tok kyi'j k'wal noqx tu'n tpajo nxi' kyt'x'olb'an kyeqejo loq'il qa ajo lu' b'incha tu'n kyaq'un k'wal. Extzan matxi' che' oninxi' tu'n tjaw kyiq'in kyib' xjal b'ajsal tu'n tpaj mixti'x nok kyoklen xjal tujchaq junjun aq'untl ex tu'n tpaj matxi' kub' yajlinjo a'lixjo ch'isaj-b'inchaj twitz tx'otx', atzun tuj tnam te África matxi' txi'xi kyb'incha kyaq'un tu'mix txa'ya kylajo'na xjal yajb'il lu'.

Junjo tu'mel noqx tu'n tpaj matxi' tz'el b'a'n aq'untl lu', qajlo aju qa aqexjo xjal nche'x b'inchante. Qajlo ilxix ti'j tu'n txi' qka'yin qa ajo kawb'il extzanjo kyaq'un ajkawil ja xi' txi' nimix naqtzan ajo kyoklen xjal mixti'xtl' te nok tuj tajb'en extzan ja xi' kykub'xix yajli'ntil. Junlo tu'mel ilxix ti'j tu'n tok qka'yin qajlo ajo qa mlay tz'ajb'en te kawb'il klolte kyoklen xjal, qajlo ilti'j tu'n tjaw kyiq'in kye xjal kyib' qa ma txi' kyka'yin qa lajon tyajlinjtzjo kyoklen.

Tujtzan juntal k'loj u'j lu' ok k'okil tka'yina moqa ok kyjawil tu'jina junjun kyaq'un k'loj xjal nche' onin tu'n tkub' b'ajijo yajb'il ti'j kyoklen xjal. Ok tojtzqiya kyaq'un extzan chaq tu'n nxa'ya kyb'incha'na. Qajlo a wajb'iljoye tu'n txi' nq'o'ne jun t'nab'la tib'aj qa ilxix ti'j tu'n qaq'unan ti'j tklonjtz kyoklen xjal.

Kailash Satyarthi
Wi'xin tejo,
Marcha Global contra la Mano de Obra Infantil
Coalición Sur-Asiática sobre la Esclavitud Infantil (SACCS)
Campaña Global para la Educación (GCE)
Nueva Delhi, India

A'lixchaq junjun tu'mel tb'inchanjtz aq'untl nb'an ntz'ib'ine tuj u'j lu', aqejo matxi' che' ajb'enzi tu'n tb'ajset yajb'il moqa tu'n tjet tu'mel tklonjtz kyoklen xjal. Tu'npetzantz aqejo nche' kub' ntz'ib'ine aqetzan nim aq'untljo kyajb'il extzan nim qk'u'j tajb'il tu'n tok ti'j, qu'mtzan tb'anilqe. Aqetzanjo tu'mel lu' najb'en kyeqejo xjal nche' aq'unan tu'n tkub' ba'ji yajb'il kyu'nqejo ajkawil ja nintz q'an kyuwqe. A'lixchanjo aq'untl lu' kyuw nela qu'n nimjo mya b'a'n at tujchaq junjun tja kawb'il extzan at junjun maj ja a'lixjo lu' in nb'ujin tuk'iljo kyxim xjal.

Nimqejo ajyajil q'o'ntzjo kyipumal tu'n ajkawil qu'mtzan ch'uxh tu'n txi' b'inchetjo aq'untl kyuk'il. At qe junjun k'loj xu'j nche' aq'una te suyb'itz matxi' b'aj kyb'u'yin kyib' tu'ntzan kyonin ti'j kyklonjtzqe k'wal nche' ok ipa'n twitz aq'untl. Ex atqe k'loj k'wal matxi' b'aj kyb'u'yin kyib' tu'n kyklonte kyoklen exqetzan xjal mixti'x kytz'otz' te kyawb'il matxi' che' okten awal tujchaq tx'otx' mixiti' tawal tok. At junjuntl ajkawil techaq un'ch tnam matxi' che' aq'wi aq'unan tu'ntzan mix che' oka ipa'na twitz junju kawb'il nach kye.

Ok kykanetil tu'na tzalu', junjunjo yek'b'il tib'aj chaq junjun mati'j tajil k'a'yb'il, ja nim kyoklen, nche' onin tib'aj tu'n tkub' b'ajil yajb'il tok ti'j kyoklen xjal, extzan ja nche' aq'una tu'n kyb'inte txqantl xjal.

Tujchaq tu'mel aq'untl tz'ib'an tzalu' at junjun yek'b'il ja matxi' txi' kyaq'unanaqejo xjal jun kawb'il tok yajb'il kye, extzan matxi' tz'ajb'en kye te klob'il kye. Atqetzan junjun k'loj xjal matxi' che' ok ten ka'yilte tza'nxix kyaq'un xjal ajkawil extzan nche' ok ten q'umalte kye tu'n kyaq'unan b'a'nxix. Najb'entzan kye a'lixchaq tza'n kychwinqlal junjun k'loj xjal extzan t-xe'chlal kyxim, tu'ntzan tajb'en kye te klob'ilte kyoklen.

Tu'mel aq'untl tu'n tok jun ipumalilj

Turquía

Ajo tu'mel aq'untl lu' najb'en kye xjal tu'n tkub' kyb' incha'njunjo ipab'il twitz ajkawil qa tok yajlilte kyoklen maqa mya' tajb'il tu'n txi' tniminjo kyoklen xjal. Kab'etzan tu'mel taq'un lu': najb'en tu'n tkub' chik'b'et yajb'il oklenj kywitz xjal te jun tnam moqa kywitz xjal te junxi'chaqtl tnam extzan najb'en tu'n kyojtzqintejo xjal aqejo nkub' yajli'n kyoklen extzan tu'n kyojtzqitnejo xjal aqejo nche' aq'unan tu'n ttx'ixpetjo moqa tu'n tkub' naj yajb'il extzanqejo xjal nche' kub' b'inchante yajb'il. Extzanjo tu'mel aq'untl lu' najb'en tu'n txi b'inet junjuntljo aq'untl.

Qajlo ajo tu'mel aq'untl lu' kyuwinin ch'in tb'inchanjtz. Tuj jun tnam a tb'ijo Turquía, xi b'inet nku'jo naqx tu'n jun yupb'il lus, moqa tej tjapun b'an nim txqan yupb'il lus. Atzun tuj juntl tnam a tb'ijo Estonia el qe taq'unanjtz tu'n junjo b'uytib'il ok. Jaku' che' ajb'en junjuntl tu'mel aq'untl te o'nb'il te tza'nqejo pwaq q'o'nqetz tu'n ajkawil, moqa exqejo kawb'il na'mx tkub' aq'unet.

Noqx tu'n yupb'il lus: ajo lu' jun tu'mel ja e' jawa kyi'na kyib' xjal b'ajsal te jo il noqx tu'n junjo tu'mel tu'n tkub' yupi'n kylus kyja aj tok qwitz, mixti'xte njaw kytxaqo'n. ajo jun tu'mel lu' a tb'ijo ok turquía “qlolj tu'n tkanet xhtilin”.

Tuj tnam te Turquía, noqx tu'njo nim xjal e' ok kyq'o'n kyib' onin tej tkub' kyyupi'n kylus kyja, ajb'en tu'n tok kynab'l txqantl xjal extzan tu'n tok kyq'o'n kyib' onil.

Tuj “qlolj tu'n tkanet xhtilin” 30 millonesjo xjal e' b'aj kub' ten q'ol jun ipumalj tuj tb'e ajkawil, b'aj kub'ile kyupi'n kylus kyaj noqx tu'n tpaj tu'n tqaninjtz kyeqejo ajkawil tu'mix che' ok tena elq'alte tpwaq tnam. Aqejo oklenjtz ma'taq b'ant b'a'mpun ab'q'i nche' alq'an tpwa tnam, aqetzan tnam naqxtaq yo'n kyu'n nku'taj ja mixti'x ch'in kyoklen tu'n kyb'ajsan kyi'j ajkawil. Nimqetaq xjal nche' xo'b'taq tu'n kyxi' q'umalte kyeqejo nejenelj ja' tu'mix che' alq'ana, qu'mtzan kub' ximit jun tu'mel tza'ntten aj ttx'ixpet kyxim xjal lu', tejtzan tkub' b'inet jun tu'mel lu' xi' q'et kye xjal tza'ntten tel kyxob'il, xi' q'et tu'mel kye ja mya kyuw tb'inchanjtz extzan ja mlay che' b'aj kub'a b'iyona, qu'n naq o'kxjo tu'n tkub' kyyupi'n kylus kyja, tu'nwittzulo kyb'intejo oklen ja qa ma'taq b'aj kypasens xjal tu'njo kyb'ineb'en.

Ajo tej tel qejo jun tu'mel b'ajsab'il lu' ajo tej kyb'inte xjal qa aqexjo ajkawil jun ta' kytzi kyuk'il jo eleq' e b'iyol xjal. Tuj xjaw ja jataqja kysel b'inetajo tu'mel b'ajsab'il lu' ex q'umet tpakb'alil kye xjal tuj xob'l yol tiqu'n matxi'taq b'aja kypasens. B'aj kychmo'n kyib' a'lixjo k'loj xjal extzan xi' kyq'uman kye tu'n tb'aj kysipi'n u'j kyqejo kyuk'il ja nxa'ya tx'olb'eta tu'mel tza'n kyxe'la kyb' incha'najo b'ajsab'il, xi'tzan qanit kyejo xjal lu' tu'n tb'ajx kysipi'n u'j teyile kyxb'oj extzan ja nxa'ya q'umeta kye qa ilti'j tu'n tkub' kyyupi'njo kylus ax orjo junjun aq'b'il. Extzan kyanet kyonb'il txqan ajtz'ib' kyu'n, exqejo xjal pakb'al yol tuj xob'l yol ex tuj telebisyon.

Tej tel qe tnejilix aq'b'il noq jun tal minut kub' kyyupi'n xjal kylus, tuj juntl aq'b'il b'a'mpun maj kub' yupi'n ex jaw kytxaq'ontil. Atzanj tuj tkab' sman tej telni qe, aqejo xjal e' etz tuj b'e wok'chal sarten. Atzan tej txi' kyq'u'ma'njo nejinilj tu'n tqejo b'ajsab'il, ma'taq tzik' kab'e xjalw tej telni qe.

Ajo ja'lin qajlo nimqejo oklenj te'qex tuj kyaq'un noqtzan ajo nimjo tx'ixpub'il matxi' tz'ok kyq'o'n tujchaq kawb'il ex tujchaq kyaq'un nb'anti junjun q'ij, moqa ajo nxi' kyq'uma'n aj tok jyob'il, extzan nimqejo oklenj matxi' che'x tuj kars, aqejo pilisiy, exqejo soltad moqa eleq'. Aqextzanjo xjal matxi' che' el q'inkyajo oklenj ja matxi' tz'ok kyka'yin qa eleq' qe.

Atzunjo tu'mel b'inchab'il xi' qanit kye xjal tu'n txi' kyb'inha'n mya' kyuwjo tb'inchanjtz, mixti' ajb'en pwaq kye xjal qu'ntzan nimqejo xjal e' ok kyq'o'n kyib' onil. Qu'mtzan qaj mya kyuw tu'n txi' b'inchetjo lu' tujchaq junjun tnam jaxja. Niqejo junjun tu'mel matxi' che'xxi b'inchet ikyjo lu' tujchaq junjun tnam. Nku'jo tuj tnam te Zambia aqejo xjal xi kyq'antzan tbosinil kykar junjun byernes tu'mix txa'ya ttx'ixpu'nanajo kawil ajo ttxu kawb'il naqxwitlo tu'mix tz'ela te nejinilj. Tuj tnam te Chile aqejo xjal e' okten q'umalte qa' matxi taq b'aj kypasens i'j Pinochet noqx tu'njo e' ok ten wok'chal sarten tzi kyja extzan e' etz protestaril tuj b'e. Atzan matxi' txi' tjyo'n tu'mel jo lu' a tu'n tok kyq'o'n kwent nejilj qa matxi' b'aj kypasens xjal ti'jo nxi' kyb'inha'n extzan qa matxi' b'aji kyxob'il.

Atzan tu'mel lu' qa ma txi' b'inchet, nxi' tyek'injo ajo maya kyajb'il oklenj tu'n tjaw tzaqpaj extzan tu'n kyil xjal. Extzan matxi' tz'ajb'en xi kyejo xjal tu'n tb'aj kyb'u'yin kyib' qu'n qajlo mixti' nkub' tuj kywitz ajo nxi' tb'inha'n nejinilj noqtzan ajo nche' xob', atzun qa mojb'an kyib' nimjo kyipumal tu'n ttx'ixpet junjo ti'xti'.

Ajo tu'mel lu' qajlo maya'xix kyuw taq'unanjtz naqtzan ajo qaj ilti'j tu'n tkane tuj qwitz qa naqa ma tz'ok tuj kywi' xjal, naqa ma che' aq'wi xjal aq'unalte, ilxix ti'j tu'n txi' lajet qu'n anaq ma che' kub' nak'e xjal, kyuw tu'n tjaw kyiqqlan jun majtl kyib'. Qu'mtzan ilti'j tu'n txi' kyka'yi'n nejinil jun tu'mel tu'n txi' lajetjo aq'untl tib'aj.

Jun tx'ixpuj tib'il tu'n b'itz: Nok tokjlenjo kyxe'chil jal tu'ntzan tajb'en kye te b'asjasab'il yajb'il.

Ajo "Revolución cantante", Estonia

Tuj tnam te Estonia tujchaq ab'q'i te 1980, txqanqe xjal e' okten txkol kyejo xjal mya kyajb'il ti'j oklenj Soviético, tu'n kyetz b'itzil tuj b'e, a'lixjo b'itz nb'aj kyb'itzi'n kyja, moqa kyk'il kyxb'oj.

Tuj xjaw te juni te ab'q'i 1988, 300,000 qe xjal te Estonia e' b'aj kyb'u'yin kyib' tuj matij tnam te Tallin tu'ntzan txi' kyb'itzi'jo b'itz kyejlen q'o'n tu'n kychman extzan ja mya'taq tzaqpi'n tu'n oklenj tu'n txi' b'itzit. Txqanjo tu'mel aq'untl okyjo lu' xi' b'inchet jnab'i atz tujchaq tnam te Latvia ex Lituania. Atzunjo lu' a tb'ijo ok kyq'o'n xjal a tx'ixpuj tib'il tu'n b'itz ajb'en tu'n ttzajtq'o'njo Unión Soviética tzaqpi'b'il kyeqejo tnam a kyb'ijo tnam te báltico tuj xjaw te agosto te ab'q'i 1991.

Ajo kawil te Unión Soviética ataq tajb'iljo tu'n kyel tpa'njo xjal ti'j kyokslab'il ex ti'j tza'n che' ximi'n tkyejlen q'o'n tu'n kychman. Junjunchaq tu'mel kyxim xjal ja xi'x kyb'inha'n, atzunjo kawil ok tq'o'n qa mya tb'anil, extzan kub' tq'on kykastiy xjal iq'inxjo tu'mel kychwinqlal kyu'n.

Aqetzan txqantl xjal q'inxjo t-xe'chlal kychwinqlal kyu'n noqtzan ajo tuj jun ewjtib'il. Oktq'o'n kawil te Unión Sovieta juntl tb'i tnam ajo "República estonia soviética socialista" extzan e' ok tchq'o'njo xjal tziyltejo ojlab'il q'o'ntz tu'n Unión Soviética. Noqxtzan tu'n tpajo lu', nimqejo xjal mixti' xi' kytziyi'n ax xi' kyi'jo a 'lixjo tu'mel kychwinqlal q'o'nkj tu'n kychman. Tejtzan txi' b'inchetjo tu'mel lu' aqejjo xjal at-xjo t-xi'len kyajil q'in ku'n, e' ok ten oksalte kyk'u'jo txqantl kywnaqil tu'ntzan kykoli'n ti'j, tujtzan jun tu'mel a tb'ijo glasnot, xi' q'etjo amb'il kye.

A'lixchaqtzan aq'untl lu' tib'aj b'itz onin kyejo xjal tu'ntzan txi' nimsetjo kyxim ti'j kyojlen extzan tu'mix kyja tu'n tjaw tx'ixpunjo kyxe'chlal extzan tu'n tkub' yek'itjo ajo tza'nixkkye kychwinqlal. Nimqe xjal e'b'ajx tujchaq ja nsaqcheta xpo'tz, tuk'il kyi'j extzan nche' b'itzin b'itz kyejlen q'o'n kyu'n kychaman estonios. Tujtzan junjo k'loj xjal ja oka toq q'o'na junxi'tl kyxjalil ajo aq'untl lu' xi' q'o'nte amb'il kye xjal tu'ntzan kynante qa te Estonia qe mya ajsovietikos qe. Noqxtzan tu'n tpajo e' pon 300,000 xjal qu'mtzan ela ch'i'njo xob'ajil.

Atzun k'loj xjal te kolil ti'j kyxe'chil xjal te tnam te estonia (Eesti Muinsuskalte Selts) kub' b'inchantejo b'itz. Ajo k'loj xjal lu' noqx jun k'loj xjalxi, naqtzan ajo xi taq'unanjo ambil ntzajtoq tq'o'n glasnot tu'n tkub' ik'setjo q'ij nimaq q'ij te tnam te Estonia. Atzun juntl taq'unjo xi' tb'inchan a tu'n tanjtz iq'it ti'jjo kykostumbr xjal attaq na'mtaq kypon ajsovietikos. Aqechaqtzan txqan aq'untljo xi' b'inchet tu'n kykanin tnam ti'j tzaqpi'b'il extzan tu'n tel kypa'n kyib' ti'j Unión Sovietika, noqxtzan ik xa'ya b'inchetajo lu', mixti'xix xjal e' kyimi.

Atzunjo revolución cantante tzaj xikye ti'j kykostumbr xjal iq'in atxi'x ojtzi extzan tku'x ti'j kyanmi, qu'n at junjunjo b'itzb'il lu' ma'taq b'ant jok'al ab'q'i nxi' b'inchet, noqtzan ajo tuj ewjtib'il. Qajlo junxi'chaq tu'mel xiklox ti'j tchwinqlal junjo tnam, jaku' tz'ajb'en te tu'n txi' b'inchet junjo aq'untl, qaj b'itz, qaj chnab', qaj saqch, moqa qaj b'ixb'il. Juntl yek'b'il tib'ajo lu' ajo tza'n xi' kyb'inchan jun k'loj xjal te Chile, aqejjo b'ajkub' b'iyon kypamilya, aqejjo xjal lu' a xi kyb'inchanjo jun b'ixb'il kyejlen yek'in kye tu'n kychman. Aj taqwi' jun xu'j b'ixil tuk'e jo tchmil kub'ni b'iyon, jaku' tz'ok kyka'yi'n xjal ajo ttemb'il xkyej tq'o'n tej tkub' b'iyon extzanjo toklen kyxoljo xjal tuj tnajb'il.

Qa qajb'il tu'n kytzaj qb'u'yin txqan xjal atzulo ilti'j tu'n txi' qka'yin qa aqejjo xjal lu' mlay ti'xti' b'ajkye, extzan kyxil q'umet kye qa mlay che' b'et kyjunilx sino ke ja ok kytzu kyib' jun tuk'il juntl. Atzun tuj aq'unt xi' b'inchet tej kyok xjal te b'itzil, aqejjo e' kub' b'inchante, xi' kyjyo'njo tu'mil ja mixti' che' tena xjal kyjunilx tu'ntzan mix che' kub' b'iyona.

Nkub' ka'yitchaq b'inchb'en tuj junjo axi'x: nxi' q'et amb'il kye xjal (kywitz kykyaqil xjal) ja nb'anta txi' kyka'yina ajtnam kyaq'unjo ajkawil ja noka kyka'yina qa axixjo nxi' kyb'inchan moqa naqx nche' yolin

Mazdoor Kisan Shakti Sangathan, India

Tuj tna te India, at junjo k'loj xjal lajo'n junjo aq'untl tu'n, tu'ntzan txi' ka'yit tza'n toka matij kawil b'ajsaltejo tpuaq tnam. Aqejo xjal lu' ntzaj kyq'uma'n qa nimjo ilti'j tu'n kyojtzqinte xjal, nku'jo tza'n t-ximinjtz jun aq'untl.

Ajo Mazdoor Kisan Shakti Sangathan (MKSS) tñub' tb'inchanjo b'uyjtib'il ja nkub'a chik'b'eta kywitz xjal jachaqa nxa'yajo pwaq, moqa qa at elaq', moqa junjun aq'untl mikxa twi'jo. Naqwi xpich'iltejo jte'xix pwaq najb'en te jun aq'untl, nb'ajklub' tmojb'an tajlal pwaq extzan nkub' tye'k'in kywitjo xjal.

Tuj tnam India moqa tuj alxkye tnam aqejo nimaq oklenj jaku' txi' kyb'incha'n junjo aq'untl noqx kyeku', noqtzan ajo nok kyq'o'n tb'i te kye xjal. Achaqtzan tu'mel che' b'inchan aq'untl nku'jo lu', mixti'x nponjo tb'anq'ob' pwaq tujchaq koj'b'il atqe tuj meb'ayil extzan mixti' ntjo'n tu'n tipun junjo tb'anil chwinqlal kyejo koj'b'il lu'.

Aqtzanjo taq'unal MKSS exqejo xjal te jun koj'b'il nche' ok ten xpich'il jun aq'untl qa ma txi' kyka'yin xjal qa mya'xix b'a'n ta' moqa qaj ma tz'el kyniky' xjal ti'j qa ma'taq che' kub' sb'u'n tunjo oklenj. Ajtzan txi' qeje xpich'b'il nche'xjo xjal qanilte tejo nijinilj a'lixjo u'j ja tz'ib'anqekuxa tajlal pwaq matxi' kub' b'aji, tu'ntzan tkub' kyka'yin jaxixja matxi' txa'ya. Atzan matxi' kyojtzqi xjal ajo qa ajo u'j lu' ja q'i'na tajlal pwaq ilti'j tu'n txi' yek'it kye xjal, aqejo oklenj mixti' ntzaj kytzaqpi'n, nkub' kyewi'n. Ajtzan tkanetjo u'j intzan nche'xtz ka'yilte qa axixjo tz'ib'ankux extzan nche' okten qanilte kyejo xjal qa ikxix nxa'ya b'inchetajo.

Ajtzan tb'aj b'anti aq'untl ikyjalu', nkub'tzan kychik'b'antz kywitz tkyaqil tnam, a'lixjo nb'aji, qa at un oklenj nelq'an. Aqejo xjal taq'unal MKSS tzajnqe' tujchaq junjun koj'b'il ja noka xpich'b'il nche' okte tx'olb'alte kye xjal, tuj junjunil nexa kyq'uma'na, qa jnixi' matxi' b'aji moqa qa at kyelaq oklenj ti'j. Ajtzan tb'ajklub' chik'b'et kywitz xjal kykyaqil aqetzan xjal nche' ok te tsiy qa ax moqa mya' ax. Nimtzan amb'il nxi' tiq'i'n b'uyjtib'il lu', qu'n chab'a nche' kub' ten ka'yilte junjun aq'untl. Ajo ja'lin nche' kub' b'inchetjo b'uyjtib'il tu'n tpajo ja te q'anb'il kye xjal extzan tza'n nxa'ya sipita o'nb'il nul tu'n junjuntl tnam te najchaq tu'n kyk'achitjo xjal meb'aqe.

Ajo yek'b'il nkub' q'et kywitz xjal lu', ja nintz q'an kyuw, qu'n nkub' yek'il kyelaq oklenj kywitz xjal, aqejo oklenj at maj mixti' nxi' tuj kywi', atqe junjun oklenj matxi' che'x pres atqetzan junjuntl inx che' aq'unan, noqtzulo ajo lajo'n t-xpich'injtzjo kyb'inchb'en. At junjun tnam ja matxi' che' ela kanetajo oklenj eleq', aqejo lu' matxi' jatz kyq'uma'n qa aqe xhe'x b'inchante extzan nche' onin tu'n kyel yal jte'tl. At junjun maj aqejo oklenj lu' ntzaj tuj kywitz kyi'j aq'unal te MKSS aj kypon xpich'il naqtzun ajo, lipchqe'kna kyoninjtz kyu'nqejo aj tnam, qu'mtzan a nok q'onte kyoklenjo extzan a nok q'onte kyipumaljo tu'n txi' lajetjo kyaq'u.

Qajlo nim matxi' tz'ajb'ena tejo MKSS ajo qa ma tzaj q'o'n amb'il te tu'n tojtzqintejo a'lixjo u'j jachaqa q'i'na tajlal pwaq kyu'n oklenj. Nimjo jun aq'unt xi' tb'incha'njo MKSS tu'n tkub'sanjtz tk'u'jo matij kawil tu'n tkub' tb'incha'n junjo kawb'il ja tz'ib'ankuxa tuj qa ilti'j tu'n ttzaj kyyek'in kawil u'j ja q'i'na tajlal pwaq, ex titi' najb'ena. E' tzaj tiq'in k'loj xjal lu' txqantl xjal te txqan koj'b'il tu'ntzan kyul qanilte qa ilti'j kawb'il lu'. Noqxtzan tu'n tpaj kawb'il xi'

tb'inha'n k'loj xjal lu' ajo matij oklenj kub' tb'inha'n ex etz tpakb'a'n kawb'il lu', atzanj tej tex tpakb'a'n ex ex tq'o'n junjo tilb'ilal kyechaq nejinilj te junjun kojib'il tu'ntzan kyojtzqinte kawb'il ex tu'n kyojtzqintechaq alkyeqejo aq'untl lajo'n tb'inchanjtz tujchaq kykojb'il ex jte pwaq matxi' txi' ti'j. Extzan ikx xi' kyb'inha'n txqantl kawiljo te junjuntl tnam, xi' kyq'uma'n kye taq'unal tu'mix kub'a kyewina' u'j kye xjal.

“Matxi' txi' qb'inha'njoye lu' qu'n ilxix ti'j tu'n kyojtzqinte xjal tichaqti' najb'ena pwaq ex ilti'j tu'n kyb'inte xjal jun tx'olb'abn'il techaq junjun kyxjel. Atzunjo tu'mel lu' exjo kawb'il etzlen tb'inha'n oklenj matxi' tz'ajb'enxi kye xjla te India tu'n txi' kyka'yin qa tb'anil che' aq'unanjo oklenj moqa nche' alq'an. Ajo ja'lin nim najb'enajo tu'mel lu' kye xjal, nku'jo qanb'il amb'il tu'n kyok xjal tuj tajlal t-ximanjtz aq'untl kyxel b'inchet”.

Ajo xim kawb'il tex tnam: nxi' yek'it kye xjal tu'nmix txa'ya kyb'inha'na jun ti'xti qa ajo lu' najb'en te yajb'il te kyoklen xjal, jaku' tz'ajb'en kawb'il ex xnaq'tzab'il kye xjal tu'n txi' b'inchetjo lu'.

K'loj xjal te kolb'il kyoklen xjal te tnam te EEUU

Nku'ju nkub' yek'ti tuj u'j lu', at tu'mel jaku' txi' kyb'inha'n xjal tu'mix txa'ya kyoksla'na jun kawb'il ntzaj tq'o'n kawil tujchaq junjun tnam.

Tuj tnam te EEUU ajo k'loj xjal tekolb'il kyoklen xjal (BORDC) nkub' tb'inha'n txqan tu'mel aq'untl tu'ntzan txi' kyb'inha'njo xjal nche' aq'unan ti'j kolb'il toklen xjal, tu'ntzan kyxi' xnaq'tzetjo oklenj exqejo xjal tujchaq junjun tnam tu'ntzan kyojtzqinte tz'an nkub'a yajlinajo kyoklen tu'n kawb'il q'o'mitz tu'n ajkawil tib'aj jyol q'oj. Nimqejo k'loj xjal matxi' jaw kyb'u'yin kyib' tujchaq junjun tnam extzan nche' aq'unan kyuk'il oklenj te tnam tu'ntzan txi' kyq'uma'n junx alkyeqechaq kawb'il taq'wix kye extzan nkub' tyajin kyoklen xjal. Extzan aqejonuch kawil te junjun tnam matxi' tz'etz kypakb'an kawb'il ja ntq'u'ma'na qa aqejon aq'unal mixti' tu'n txi' kytziyin jun kawb'il qa nkub' tyajli'n kyoklen jal.

Ajo kawb'il a tb'ijo USA Patriot, kub' tb'inha'n kawil tuj ab'q'i te 2001. Ajo kawb'il lu' jaw tb'inha'n juntljo ak'aj il ajo “terrorismo doméstico”, noqxtzan tu'njo ak'aj il lu' xi tq'o'njo amb'il te matij ajkawil tu'n tokten xpich'ilte tchwinqlal junjun xjal, nok tb'i'n a'lixjo nkub' kyla'jin xjal tuj telepono, qa tajb'il jaku' tz'ok xpich'l tuj tja jun xjal ja mixti'x jun tpakb'alil. Tz'ib'ankuxtzan tuj kawb'il lu' qa at jun xjal ma tz'el yal extzan qa te junxi'tl tnam mya' te EEUU, jaku' tz'et xla'jit, tz'anjtz ajset ti'j tuj ttanam. Tuj twitz BORDC qa ajo kawb'il u' nkub' tyajli'n b'a'mpun kyoklen xjal extzan nkub' tyajli'n txqantl kawb'il etzlen pakb'a'n ojtxi'. Qajtzulo tu'n tpajo ja matxi' tz'ok kyka'yi'n xjal qa ajo kawb'il lu' nokten yajlilte junjuntl kyoklen extzan qa ajo matij kawil matxi' tz'okten b'inchalte junjuntl xim ja tajb'ila tu'n tokten ka'yilte moqa xpich'ilte tixixti' nkub' kyu'n xjal tujchaq tja junjun moqa tuj ttanam junjun, qu'mtzan aqejonuch tnam matxi' che' okten b'inchalte junjuntljo kawb'il ja nxa'ya tq'uman kye taq'unal qa mya ilti'j tu'n txi kytziyi'n kawb'il qa tok yajlilte kyoklen xjal. At jun k'lojo xjal taq'una (BORDC) kub' kyb'inha'n junjo la'j kyuk'il xjal te tnam te Northampton, Massachussets, atzanj tej tel b'aji la'j kub' kyb'inha'n junjo u'j ja kuxa kytz'ib'ina tuj qa kykyaqiljo xjal mya kyajb'il ti'j kawb'il lu', extzan ja xi' kyq'uma'n tuj u'j lu' qa mixalxte jun polisiy ilti'j tu'n txi' ttziyi'n ak'aj il tz'ib'ankux tuj kawb'il qa ajo lu' tok yajlilte kyoklen xjal. Nimjo o'nb'il pon kyi'j xjal lu' kyu'nqejo txqantl xjal e' tajaw k'a'yb'il moqa jachaqa nche'

b'incheta ti'xti, moqa k'loj ajaq'unal b'u'yin kyib'. Qajlo ajo o'nb'il lu' xi kyq'o'nqe xjal noqx tu'n tapjo e' pon tuj b'uyjtib'il lu' extzan nimqejo tajawil matij k'a'yb'il kub' kyq'o'n pwaq tu'n tajb'en kyejo aq'unal tu'n txi' pakb'etjo lu'.

Aqetzanjo k'loj xjal lu' e' ok ten oksalte tk'ujo nejinil kye xjal tuj tnam lu' tu'ntzan txi' tziyi'n kawb'il lu' extzan tu'n tokten onilte kyq'anb'il xjal. Tu'ntzan txi' nim ajo aq'until lu' aqejo taq'unal BORDC e' okten oksalte kyk'u'j xjal te junjuntl tnam tu'n tzan kyokten oniltejo xim lu' extzan tu'n rxi kyb'inha'n tuj ttanamchaq junjo tu'nwittzulo txi' ch'iyi exwitzulo tu'n tok tipumal niminx. At junjo temb'ilj tuj chemajxin te xk'utz'ib' b'inha'n tu'njo BORDC, atzuntz tuj temb'ilj lu' ta'ya tx'olb'ab'il tib'ajchaq aq'until lajo'n extzan ntzaj ttx'olb'a'n tuj ch'inaq'i'n, tza'n jaku' txi' aq'uneta xnaq'tzab'il kye xjla tu'ntzan tok tokylen kyxim aj tkub' b'inet junjo kawb'il k'elix tpakb'an nejinilj. Tujtzan tal temb'ilj lu' at txqan u'j tuj, tza'nqejo ttxolil tu'n tkub' b'inet junjo pakb'ab'il, tu'mel tu'n tkub' b'inet junjo u'j te qanb'il jun aq'until, extzan tilb'ilal txqan u'j te aq'until matxi' txi' kyqani'n xjal. Exlo at tuj txqn pakb'ab'il matxi' tz'etz xi' kyq'o'njo yob'l yol exjo telebisyon. Ntzaj ttx'olb'a'n tza'n matxi b'incheta chaq amb'il tu'n ttzaj kyq'u'ma'n xjal kyxim extzan tza'n jaku' txi' b'inetajo aq'until.

Atqe 267 matij tnam ex tnam matxi tz'ex kypakb'a'n nejiniljo junjun kawb'il ja ntq'uma'na tuj qa at jun kawb'il nkub' tyajli'njo kyoklen xjal ilti'j tu'mix txa'ya aq'uneta, extzan nxi' tq'o'n kynab'ljo nejinilj ti'j kolb'il yoklen xjal tza'n jaku' che' aq'unana. A'lixqejo xjal nche' najan tujchaq junjun tnam extzan matxi' b'aj kyb'u'yin kyib' tu'n kyaq'unan tib'aj tklonjtz kyoklen xjal qajlo matxi' japun tuj 47 millones. Ajo temb'ilj tuj chemajxin tuj xk'utz'ib' tejo BORDC nxi' tq'o'n nab'l kye xnaq'tzanjtz, ajxnaq'tzal, k'lojxal te jun okslab'il, k'loj xjal te jun aq'until ex qe txqantl.

A'lixqejo xjal b'u'yi'n kyib' tuj BORDC, tnejil xi' kyb'i'ncha'njo kyaq'un tujchaq junjun kytanam, yajxi' tzuntl xhe' okten pakb'altejo matxi' taq kub' kychwinqlila'n kyuk'e txqantl xjal te junjuntl tnam. Ma che' oktenjo xjal lu' yek'ilte qa aqejo xjal b'u'yi'n kyib' nimjo kyipumal tu'n kykub' ten reklamartiltejo qa nim yajb'il tok matij oklenj b'inchalte ti'j kyoklen extzan qa jaku' txi' kyaq'unan tu'n ttx'ixpetjo jun tu'mel lu, extzan qa pa'n kyib' mlax b'ant txi' b'inet junjo aq'until kyu'n. Qajlo ajo tu'mel aq'until lu' ximi'n tu'n txi' b'inet tuj junjo kloj tnam ja ta'ya tzaqpib'il chwinqlal, ex jaku' txi' b'inet tuj junjo tnam ja mya'xix nimajo tzaqpib'il chwinqlal, noqtzulo ajo ja niminx ch'i'ntl aq'until tajb'il extzan ja aqejo xjal che' xel aq'unante nimlo kyk'u'j ok k'okil kyq'o'n ti'j.

“ A taq'un jakawb'iljo tu'n txi' tq'o'n kyeqejo tajtnam junjo tb'anil tu'mel chwinlal extzan junjo tu'mel kolb'il kyi'j ja tb'anilxix, a'lixzanjo lu' nxi' tq'o'n noqx tu'njo tkawb'il ja tb'anilxix ex ja' junx kyeyile xjal te kykyaqil. Extzan ja ilti'j tu'n txi' kyletjo tal kyti'xti' ”

Tejo www.bordc.org

Toklenjo Kyxjelb'il xjal: nxi' aq'unetjo tb'inchanjtz junjo kyxjel xjal te kykyaqil tu'ntzan tok lmetjo matij kawb'il tu'n ttx'ixpuntejo tb'incheb'en.

Tipumal kyoklen ajtnam, Argentina

At jun k'lojo xjal te tnam te Argentina najb'en junjo tu'mel ka'wb'il te tu'ntzan txi' yek'it kye xjal tza'n tu'n txi' kyqanin jun tx'ixpub'il akxtzan nxi' kyqanin kyejo b'inchalte kawb'il tuj tja ttxu kawb'il tu'n tetz tb'inchaj njo tb'anil kawb'il.

Tuj ab'q'i te 2002 ajo k'loj xjal a tb'ijo tipumal kyoklen ajtnam okten qanil kyonb'il xjal tu'n txi qanit junjo tx'ixpub'il ja tz'ib'ankux tuj ttxu kawb'il extzan ok kyk'on b'inchal kawb'il tuj tajla. Chitzanjo kawb'il lu' qa at junjo xjelb'il tu'n txi' b'inchet junjo tx'ixpub'il, ilti'j tu'n ttzaj kyqani'n ja 1.5% qe ajtnam te 24 matij tnam te Argentina.

Ajo k'loj xjal tipumal kyoklen ajtnam jaw anq'in tuj ab'q'i te 1989 kyu'n jun k'lojo ajtnam ja nche' ximin ti'j tza'ntten tu'n tjaw kyb'u'yin kyib' xjal tu'ntzan txi' kyqani'n tx'ipub'il ti'j kyoklen qu'n ma'taq b'aj yajli'n. Aqetzanjo kyxejel xi' qe ti'jxi tej tkub' tz'aq jun il tuj twi' Aregentina, extzan axix nlipinjo tu'n txi' tx'ixpet ajo tu'n tkub' najo wo'ya'jil exjo meb'ayil tujchaq junjun koj'b'il extzan tu'nmix txa'ya q'eta nim pwaq kyeqejo taq'unal ajkawil aj tpon b'aji kyaq'unan. Tujtzan kyxjel te tx'ixpub'il tu'n tkub' b'ajijo wo'ya'j, kux kytz'ib'in tuj qa ilti'j tu'n txi' q'et kywajo a'lixqejo qya ch'onwi'qe exqetzanjo k'wal ja na'mtaq kyel jwe' ab'q'i. Qajlo tmij qe a'lijo ajtnam te Argentina nche' najan tuj meb'ayil ja'lin atxi'x tej toklen tz'aq il ti'j. Aqe k'wal, matxi' che' kub' yajti' tu'njo wo'yajil extzan mixti'x junjo tu'mel matxi' txi' taq'unanjo matij kawil tu'n tkub' b'ajijo wo'yaj. Ataqtzan kyajb'il xjaljo mya o'kxjo jun tu'mel tu'n tkub' b'aji wo'yaj extzan xi' kyq'uma'n tu'mel tza'n jaku' txi' aq'uneta tu'n tkub' b'aji.

Tu'ntzan tb'aj b'uyit a'lixjo kyonb'il xjal ajo tipumal kyoklen ajtnam e'x ttxko'n 250 xjal tu'n kyxi' kyjayile xjal ex tujchaq junjun tnam tu'ntzan tb'aj b'uyit o'nb'il te xjelb'il, xi' tx'olb'an kyejo xjal tza'n tu'n tkub' b'inchetjo xjelb'il ex alkyeqejo b'a'n kyonin. A'lixqejo xjal e' onin naqx ok yb'in tuj xob'l yol moqa tuj xk'utz'ib'. Aqetzanjo onil lu' e'x jyolkye xjla kyja, tuj k'a'yb'il tuj k'a'yb'il u'j, tuj k'a'yb'il q'a'nb'il, jaxja. Ajo k'loj xjal te tipumal kyoklen ajtnam ex tq'o'n tpakb'alil tuj xob'lyol tu'ntzan kyb'intejo xjal jachaqa te'yajo peyil o'nb'il.

Kubjo tu'mel xjel lu' tuj kywitz xjal extzan e' onin ti'j, atzunjo xjelb'il lu' xi' q'et te matij kawil tuj ab'q'i te 2002, extzan ok tq'o'n tuj toklen. Ajo xjelb'il tu'n txi' q'et kywa xu'j e' k'wal 1 milionjo e' onin ti'j extzan xi' tziyi'njo oklenj. Atzunjo xjel tu'n tkub' b'ajijo wo'yaj tzma lajo'n tb'inchanjtz.

Aqejo k'loj xjal te tipumal kyoklen ajtnam e' okten tx'ixpulte kynab'l xjal extzan e' okte okslalte kyk'u'j tu'ntzan tjaw kyiq'in kyib' qaniltejo tx'ixpub'il tujchaq junjun kytanam. Ajo tipumal kyoklen ajtnam kub' tb'inchaj njujo k'lojxjal ja tzyu'nil kyib' tuj kyaq'un tujchaq junjun tnam extzan b'aj kymo'jb'an kyib' kyuk'il txqantl k'loj xjal te junjun tnam, tu'ntzan tok tuj toklen a'lixjo tx'ixpub'il kyajb'iltaq tu'n txi' taq'unanjo matij kawil. Aqe tu'mel aq'untljo xi' kyb'inchaj njujo tipumal kyoklen ajtnam a tu'n kyokten okslalte kyk'u'j xjal tu'ntzan kyonin ja b'u'yin kyib' extzan tu'n tok kyq'o'n kywent ti'j qa ma'taq pon amb'il tu'n txi' b'inchet junjo tx'ixpub'il, qu'n te matij kawil mixti'x tok b'inchalte extzan alkyeqekye matxi'taq che' kub' yajil aqejo ajtnam. Atzunj tkane tuj kywitz xjal tzajtzan kyq'o'n kyonb'iltzu.

Nche'x xnaq'tzet xjal matxi' che' ok tuj yajb'il, tu'n kyok te onil kolb'il kyoklen xjal: Nxi' q'et xnaq'tzab'il kyi'j xjal matxi' che' ok tuj yajb'il tu'ntzan kyokten te onil tklonjtz kyoklen xjal.

Ajo k'loj xjal te kojib'il onilqe ti'j tklonjtz kyoklen xjal.

Junjo k'loj xjal te Mexico tok xnaq'tzalkye qxjalil tu'n tklet kyoklen xjal. Qa ojtzqi'n kawb'il kyu'n xjal extzan ojtzqi'n kyu'n alkyeqechaq kyoklen, jaku' che'x b'ajsal kywitz matij oklenj.

Aqejo k'loj xjal lu' (la Red) noqtzen q'ol xnaq'tzab'il kyi'j qe ku'xin tujchaq junjun tnam ja nche' najana qwnaqil extzan nxi' tyek'in kye tza'n jaku' che' oka te kolil ti'j kyoklen xjal tujchaq junjun kyokjb'il.

Noqxtzan tu'n tapjo q'oj nok Chiapas kyu'nqejo soltad exqejo Zapatista, nimqejo qwnaqil matxi' tzyet kyajlinjtzjo kyoklen extzan atqejo xu'j matxi' che' ok te kysub'itzjo soltad, matxi' che' ok chq'o'n twitz, extzan niqe xjal matxi' che' kub' b'iyon' noq kukx kyu'nqejo soltad exqejo Zapatistas.

Tuj ab'q'i te 1999 ajo k'loj xjal lu' e'x t-xnaq'tzanjo kyajlajun xjla te wuq tnam te Chiapas. Tuj ab'q'i te 2001 elqe kyxnaq'tzanjtz tkab' k'loj xjal te kolil kyoklen xjal. Aqejo xjal lu' e' jaw jyo'n kyu'nqe xjal tujchaq junjun kyokjb'il extzan xi' qanil kye qa kyajb'il tu'n kyaq'una u'n tkletjo kyoklen xjla tujchaq junjun kojib'il.

Kakab' maj nb'aj kyb'u'yin kyib'jo xjal lu' tu'n txi' q'et xnaq'tzab'il kye. Nxi' yek'it kye alkyeqechaq kawb'il ja nonina tu'n tkletjo kyoklen xjal extzan nxi' yek'itkye tza'n tu'n tb'aj b'uyit a'lixchaqjo o'nb'il njab'en tu'n tkub' yek'it junjo yajb'il kyoklen xjal. Tujchaqtzan xnaq'tzab'il lu' nkyojtzqiya tza'n jun yajb'il kyoklen xjal extzan nkyojtzqi tza'ntten aj tb'uyit tstiyil nku'qejo bideyos, ilb'ilalj, extzan nkyojtzqi tza'n tu'n txi kyb'ajsa'n jun yajb'il.

Aqejo onil lu' nche'x b'ajsalte yajb'il kyoklen xjal twitz matij kawil extzan nex kypakb'a'njo yajb'il tuj xob'l yol extzan nhce' onin tu'n tjazt tuj kars jun xjal ja noqx gan sokx jupu'n. Qa at jun xjal ma kub' naj, nche' okten jyolte extzan nxi' kyqanil te ajkawil tu'n tkub' tyek'in moqa tu'n ttzaj q'uma'n titi'xixjo til. Nb'ant tb'inchet junjo qanb'il o'nb'il tklonjtz toklen jun xjal kyu'n extzan nche' b'ajsal qa ma txi' kyka'yin qa jaku' kub' b'iyon' junjo xjal. Tujchaq b'ajsab'il at twitz ajkawil aqejo kolil kyoklen xjal lu' nche' okten oniltejo xjal ojtzqil kawb'il tu'ntzan tokxixjo kyaq'un tuj toklen.

Tujchaq junjun kyokjb'il aqejo xjal lu' nxi' kyb'inha'n junjo aq'untl tb'anilxix qu'n aqe nche' ok ten ka'yilte qa at jun mya b'a'n kyxol xjal. Nche' okten b'uyilte kyla'j xjal tib'aj tza'n matxi' che' oka tuj yajb'il extzanja nche' okten q'il tilb'il tza'n nxi' b'incheta yajb'il, tuj junjun majtl nche' okten grabarilte bideyos tib'aj tza'n xa'ya b'inha'na yajb'il moqa alkye tok b'inchalte. Aqetzanjo kolil ti'j kyoklen xjal lu' nche' okten q'olte kynab'ljo xjal tujchaq junjun tnam tza'n kyxela kyb'inha'najo b'ajsab'il tu'ntzan kyxi' oksla'n extzan tu'n kyxi' b'i'n tu'j matij kawil. Ex ax juntl kyaq'un xjaljo lu' a tu'n kyokten xnaq'tzalkyejo txqantl xjal tuj kyokjb'il.

Tb'aniltzan matxi' tz'oka tza'n taq'unanntzjo tu'mel lu' qu'n nimjo twitz matxi' tz'el. Matxi' b'ant kyaq'unjo xjal tib'aj tza'n tu'n tkolntz kyoklen extzan mixti' nche' yon te junxi'tl xjal tu'n tul klolkye.

Ajo tu'mel aq'until lu, matxi' che' ok tq'o'njo xjal tujchaq junjun tnam te nejnilj tu'n kyklontejo kyoklen extzan nche' okten onilkyejo xjal te junxi'tl tnam q'olte kynab'l tza'n tu'n tb'aj kyb'u'yin kyxim. Atzan kyximjo ajo qa ma che' b'aj xnaq'tzetjo xjal te junjun tnam tu'n kyok te kolil kyoklen extzan tu'mix che' yona te juntl tu'n tpon kolil kyi'j extzan tu'n kyojtzqinte kyoklen tu'mix che' kub'a yajlina'. Atzan tu'mel aq'until lu', ajo tu'n kyb'aj xnaq'tzetjo xjal matxi' che' ok twitz yajb'il a najb'enajo tu'n txi' nimixjo kyojtzqib'il ti'j oklenj kye xjal extzan tu'n txi' nimjo tipumal kyoklen xjal, extzan aqexjo xjal lu' nche' okten ka'yilte qa at junjo yajb'il nok extzan nxi' kyjyo'n junjo tu'mel tu'n txi' tx'ixpet moqa tu'n txi' b'ajset.

“Aqejo xjal kolil ti'j kyoklen xjal aqetzan nche' b'inchante tnejil o'nb'iljo, tuj juntl tu'mel tx'olb'ab'ente aqe xjal lu' nche' b'aj xnaq'tzet tun kyok te kolil kyxjalil. Ojtzqi'n kyu'n titi'jo jun yajb'il oklenj, extzan ojtzqi'n kyu'n tza'ntten aj kyxi' b'ajsal. Juntzunjo tb'anil tu'mel lu' ajo qa atqe jun k'loj nejnilj xnaq'tzanqe tu'n kyok te kolil ti'j kyoklen xjal tujchaq junjun tnam extzan aqe kye te'qeq xnaq'tzalkye txqantl kyxjalil”.

Miguel Angel de los Santos, k'loj xjal onil ti'j tklonjtz kyoklen xjal. DDHH, Mexico.

Jyol ex mojol

Operación salAMI, Canadá

Ajo k'loj xjal a kyb'ijo Operación salAMI xi' kyb'inha'n junjo aq'until kyuk'il qejo xjal a tb'ijo “jyol ex mojol” tu'ntzan kykten lamolte matij kawil te Canadá tu'n ttzaj titi' nkub' t-xima'n tuj ewajil ti'j kyoklen xjal. Aqejo k'loj xjal lu' b'ant kyu'n tu'n txi' kyq'uma'n xjal qa mya b'a'n tuj kywitz qa ajo matij kawil tok b'inchal t-xim tuj jun ewjtib'il noqxwitlo tu'mix tz'oka kyq'on xjal kwent ti'j ajo tkux tuj u'j ja tz'ib'ankuxa t-xim.

B'a'mpun xjaw kub' tewi'n matij kawb'il aqejo u'j ja tz'inb'anqekuxa tichaqti' kyxel b'inchet tuj Acuerdo de Libre Comercio de las Américas (ALCA) jun tu'mel ja nxa'ya tzaqpeta tk'ayinjtz jun ti'xte te jun xjal te alxkye tnam kyxoljo 34 tnam te Ab'ya yala. E' oktzan tejo xjal qanilte tejo matij kawil tu'n ttzaj tyek'in titi'chajjo tz'ib'ankux tuj u'j tib'aj ALCA, atzuntz e' ok tena qanilte tejo Departamento de Asuntos Exteriores y el Comercio Internacional, tuj tnejil q'ij te xjaw te abril te ab'q'i 2001. Chichiqetzan xjal lu' tzaj kyla'jin: tnejil ximi'n qu'ne tu'n qxi'ye manifestaril atz Ottawa tu'ntzan txi' b'inchetjo kab'e tu'mel: tnejilxix tu'nwitlo qxi'ye nelkyejo u'j tib'aj ALCA, tkab' qawittzulo mixti' tzaj tzaqpi'n qeye, okwitlo kyb'ajil qtxolb'anqib'e ti'jile ja tu'nwittzulo mixti'xte jun oklenj jaku' tz'etz tzaqpet, yajxi'wittzulo che' okx jet'jo kuk'ile tuj ja tu'nwittzulo kyoklx jyolte u'j exwitlo tu'n tzetz kymojo'n tkyaqil. Awittzulo tu'mel lu, mya' tu'n tjet q'o'n ex maya' tu'nwit tkub' b'iyon junqeye, tujwitlo jun nak'b'il kyxe'la b'incheta. Atzunj tej mixti'x tzaj tzaqpinte matij kawil a'lixjo u'j qeye, jun k'loj ajtnam xi' kyq'uma'n “Nxi' qqanine kyeye polisy tu'n qtzaj kyonine tu'n kyetzjo u'j aqejo at qoklene tu'n qojtzqinteye. Mlalin che' oke te tmojtzi ajkawil tib'aj jun taq'un nxi' tb'inha'n lu' qu'n ewaj toka b'inchalte te kywitz tnam. Qa mixti' xkyaje tu'n qtzaj kyonine, qajlo ilti'j tu'n qokxe aqoye jyolkyejo u'j lu'”. Junjunilchaq xi' tq'uma'nte junjun tb'i ex tk'olil extzan xi' tq'uma'ntzu

“Atine tzalu’ qu’n ma chin ule qanilte tu’n tok q’o’n woklene tuj tajlal, qu’mtzan chin okx ch’in weye”. Yajxi’tzuntl, tuj kakab’i’n e’ jaxa lipina tib’aj ch’laj. Jok’al xjal e’ kub’ tzyu’n kyu’n polisiy a q’ijjo a qoniky’anjo. Mixti’xte jun kyil ok chan. Nimqetzan xjal nche’ xjelin alxkye tnam “¿tiqu’ntzulo nkub’a tewina ajkawil u’j lu’ taq’untzan mixti’ ntzaj tyek’in noqxtzan tok q’olkye xjal pres, ja mixti’x kyiol?”.

A’lixjo aq’untl lu’ xi’ b’inchet kyuk’il xjal, b’aje’xile tujchaq junjun xob’l yol ex tujchaq junjun kanal te telebisyon. Tu’ntzan lu’ ok ch’q’et ajkawil tu’n tetz tyek’i’n u’j. Ma’taqtzan b’anti jun sman tej txi’len b’inchetjo aq’untl a tb’ijo jyol ex mojol, ajo ajkawil te Canadá, kub’ tla’jin kyuk’e junjuntl tnam te’qek tujo ALCA tu’n tkub’ tyek’i’n u’j kywitz xjal kykyaqil.

Philippe Duhamet, nejiniłj ex ajxnaq’tzal.